تەراژیدیا ی (ئۆتێلۆ) ولیام شکسپیر 1564-1616

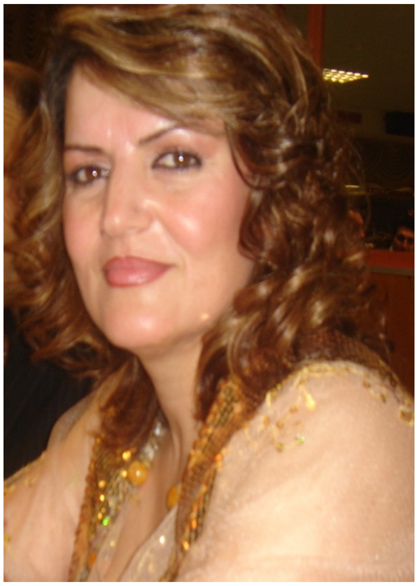

شنه پێنجوێنی shnapenjweny@live.nl
هۆڵەندا 2010-09-10

ولیام شکسپیر

تابلۆی شاندوس لە یەکێک لە پێشانگا نیشتمانیەکانی لەندەن هەلواسراوە

ولیام شکسپیر ؛ شاعیری نەتەوەیی ومەلحەمی ئینگلتەرا و نووسەری شانۆ وئەکتەری بەناوبانگی ئینگلیزە.

بەرهەمەکانی ئەم نووسەرە شێکردنەوەیەکی فەلسەفیانە بووە بۆ عەقلیەتی مرۆڤ وخوێندنەوەی لە زۆر روانگەی جیاوازەوەهەر لەرووی (خۆشیویستی ورۆمانسیەتەوە، رق وکینە ،ژیانی مەلیکەکان ، هۆنراوەو مۆزیك ئەدەب و ......هتد

تا وای لێ هاتووە بۆەتە هۆی داهێنان ودروست بوونی چەندین تابلۆیی جیهانی و لەلایەن شێوەکارانی ئەوسەردەمەو شێوەکاری رۆمانسی سویسری (هنری فوسیلی) یەوە.

تابلۆکانی (هنری فوسیلی) لەساڵەکانی 1780-1793

کاریگەری تەواوی لەسەر شیعری رۆمانسی هەبووە ، هەروەها لەکاتی خۆیی و ئێستادا بووەتە هۆی لێکۆڵینەوە لای رۆمانووسە جیهانیەکان لەوانە (تۆماس هاردی، ولیام فوکنر، تشارلز دیکنز).

هەروەها مەنەلۆگەکانی رۆمانووسی ئەمەریکی(هیرمان ملفیل) قەرزارباری ئەدەبی شکسپیرە.

(سیجمۆند فرۆید) پشتی بەزانستە دەروونیەکانی شکسپیر بەستووە بەتایبەتی (هاملێت) بۆ ئەو تێرامان و شیکردنەوانەی لەسەر دروست بوونی کارەکتەری مرۆڤ و کاردانەوەی لەژیانی رۆژانەیدا .

لە رۆژگارەکانی شکسپیردا زمان وڕێزمانی ئینگلیزی ئەو یەکگرتویەی ئێستەی نەبووە، ئەدەب وهونەرەکەی یارمەتی ئەوەی داوە کە زمانێکی پاکی تازەو یەکگرتوو بێتە کایەوە وەك چۆن دانەری فەرهەنگی ئینگلیزی

(صمویل جونسون)کە باسی لە بەکارهێنانی دەستەواژە تازەکانی زمانی ئینگلیزی کردوە لە بەرهەماکانی شکسپیردا بۆ نمونە (هەناسە گیراوەکان ، بازرگانی چەك ، کۆتاییەکی سوور) رێچکەیەک بوو بۆ یەکەمین جار بۆ پاکردنەوەی زمانی ئینگلیزی وتازە بوونەوەی.

ئەمەیە کاری هونەرو ئەدەب کە تا ئێستاش زیندووەو بوونی میللەتێك وئەقلیەتی مەدەنی چالاکانە دەسەلمێنێت.

هەر لەمیانەی ئەم بەرهەمە قوڵە فەلسەفیانەوە وە دەچینە سەر شیکردنەوەی یەکێ لەشاکارە گرنگەکانی کە شانۆگەری ئۆتێلۆیە ،

(othello) بە ئینگلیزی یە. بەزمانی ئیتالی بەمانای (ئاگادار) دێت بەڵام ئایا ئۆتێلۆ ئاگادار بوو بەراست؟

یان کەوتە ئەو چاڵەی بۆی هەلکەندرابوو لە لایەن یاگۆوە، مەبەستی ئێمەش لەم باسەدا یاگۆیە.

تراجیدیای ئۆتێلۆ ساڵی (1604)

یاگۆ یان (ئیاگۆ) کارەکتەرێکە لە یەکێ لە شاکارە بەناوبانگەکانی (ولیەم شکسپیر)ە لە شانۆگەری(ئۆتێلۆ)دا ، کە دوو رووی هەیە یەکێکیان روویەکی ئێجگار دلسۆزو بەبەزەیی وگوێ رایەڵ ئەوی تریان روویەکی درندەیی و ناپاکی و دروست کردنی تاوانی نارەوایە بۆ گەیشتن بەمەرامە نابەجێییەکانی خۆی چ بۆ پایەی رامیاری وچ لە رووی کۆمەڵایەتی یەوە..

بەم شێوەیە هەڵدەستێت بە پیلان دانان بۆ بۆدێزدەمونەی خێزانی ئۆتێلۆکە گوایە خیانەتی لێکردوە و ئەو دەستەسرەی کە ئۆتێلۆ بەدیاری دابووی بە دێزدەموونەی خێزانی کە خۆشەویترین دیاری دایکی بووە لای کاسێۆیە و پەیوەندی لەگەڵی دا هەیە تاوای لێدێ ئەم رق وکینەیە لەناو مێشك ودەروونی ئۆتێلۆدا دەچێنێت لە هەوڵی ئەوەدایە کە ماڵی بەدەستی ئۆتێلۆ خۆی وێران بکات .

کە دەکرێ ئەو دەستەسرە بوعدێکی میسالیانە ووەهمی گرنگی هەبێت لای ئۆتێلۆ بەو مانایەی تاکە یادگاریەکی خۆشیویستی دایکی بێت کە پێشکەشێ کردبێ گەر وونت کرد مانای خۆشەویستیش وون دەکەیت .یان نەمانی خۆشەویستی یە یان گوێپێنەدان بەکلتوورو پاراستنیەتی ، پەیوەست بوون بەو فەزا وەهمی یە دەکرێ بووبێتە زەمینە خۆشکەر تا تاوانەکە لەلایەن یاگۆوە بۆ دێزدەمونەی پاك وبێگەرد سەر بگرێ.

تا لەکۆتادا ئۆتێلۆ بریاری کوشتنی دێزدەمونەی هاوسەرو خۆشەویستی دەدات کە دەچێتە ژووری نوستنەکەی لە ناو جێگەکەیدا پاڵ کەوتوە .ئۆتێلۆ لەیەکاتدا پرە لە خۆشەویستی وپرە لە رق، لەگە ڵ دێزدەمونە دەکەوێتە پەیفین دەڵێ

ئەی ئەستێرە گەشەکانی ئاسمان نازانم ناوی بنێم چی. لەگەڵ ئەوەی بە نیازی خوێن رشتن و شەقار شەقار کردنی ئەم پێستە مەرمەری یەی نیم ، بەڵام دەبێ بمرێ، تاوەکو کەسی تر هەڵنەخەڵەتێنی . با چراکە بکوژێنمەوە ، ئەی رووناکی هەر کە دەتکوژێنمەوە بە جۆرێك پەشیمان دەبمەوە.....ناچار دەبم بە پەلە رۆشنت کەمەوە.......بەڵام ئەی جوانترین داهێنەری سروشت ،چۆن کەدەکوژێیتەوە ئەو گرو رووناکیەت بەردا دێتەوە...کاتێك ئەو گوڵە گەشەت لە رەگ وریشە هەڵدەکێشرێت زەرد هەڵدەگەڕێ.......چار نی یەدەبێ هەر لە شوێنی خۆیەوە بۆنی بکەم.....ئاخ چ ئەفسوسێکە تەنانەت شمشێر لەت دەکات....جارێکی تریش مەبزوو راوەستە تا دەتکوژم....

...بەڵام دڵنیابە خۆشم دەوێی. ماچێکی دەکات وپێی دەڵێ نە ماچ لەمە شێرین ترو نە ئەنجام لەمە تاڵتر هەیە..دەبێ تاماوم فرمێسکی خوێنین برێژم.....ئەمە ئازارێکە لە ئاسمانەوە بۆ دڵداران دێتە خوارێ.................

تالەکۆتادا بەدان پێدانی ئیمیلیا کە خێزانی یاگۆیە کە ئەو دەسرەکەی داوە با یاگۆ دەزانێ یاگۆ پیلان دانەر بووەو دێزدەمونە بێجگە لە خۆشەویستی بۆ ئەوهیچ تاوانێکی نەکردوە هاواری لێبەرز دەبێتەوەو دەڵێ

پیاوێك لە خۆشەویستی خۆی تێنەگەیشت و لەدەستی خۆی دا، پیاوێك بەنرخترین مرواری لەکیسی خۆی دا خەنجەرەکەی دەکات بەسەر دڵێ خۆیداو کۆتایی بە خۆشی دەهێنێت.

ئەمەیە ئەو تراژیدیایەی کە رق وکینەو پیلان دانان لەلایەن کەسێکەوە کە دوورە لەهەموو بنەما ئەخلاقیەکانەوە ونواندنی کارەکتەرێکی کچکەڵەو خۆپەرستانەیە ،کە دەبێتە هەوێنی ئازارێکێ زۆر بۆ مرۆڤایەتی وپاکی ویژدان.

له كتێبی سینۆهەدا كەباس لە پزیشكی فیرعەونەكانی میسر دەكات و لەسەردەمی شكسپیر و لە ئێستاماندا ئەوەمان بۆ دەسەلمێنێت كە دەروون ورەفتارەكانی مرۆڤ لەهەموو سەردەمێكدا چوون یەكەو بوونەوەرێكی زۆر ئالۆزەو ناكرێ هەر وا بەسانیی لێیان بدوێین ، لەم سەدرەمەداولە ئێستاماندا‌و بەتایبەتی لە كۆمەلگا دواكەوتوەكاندا ئەم جۆرە یاگۆیانە لە شێوەو فۆرمی جیاوازدا دەردەكەون تا لە ئانجامدا كێشەو ئازاری لێدەكەوێتەوە.

ئەمە ئەوە دەگەیەنێت كە بەرهەمە مەعریفی وفەلسەفیەكانی شكسپیر تا ئێستا زیندووە و باس لە كارو كاردانەوەكانی مرۆڤ وهەڵچوون ورەفتارەكانی دەكات ، دەكرێ جۆرێ لە نەخۆشی دەروونی بێت كە مرۆڤ كاتێ هەوڵێ ئەوەی دا دەمامكەكان لە روو بكات وراستیەكان ئاوەژوو بكات بۆ مەبەست ومەرامەكانی خۆی ، ئامادەی هەموو ئەو هەوڵە نا مرۆیانە بدات كە لەمیانەیەوە بوونی خۆی بسەلمێنێت ، پێچەوانەكەشی راستە كەكەسێكی بودەڵەو ترسنۆكەو لەناخدا هەست بەنەبوونی خۆی دەكات تا وای لێ دێ ئەو كاردانەوە نابەجێیانەی هەبێت .

چاندنی ر ق وكینە بوونی مرۆڤێكی ناتەندروست دەردەخات، چێژ وەرگرتن لە ئازاری بەرامبەر(سادی) یە بێگومان نەخۆشی دەروونیە، نەبوونی ئەخلاقی مەدەنیە. دەیسەلمێنێت كە پێویستی بە چارەسەری دەروونی هەیە .

گەورەی و نەمری شاكارە ئەدەبی وهونەریەكانی شكسپیر لەوەدایە كە توانی لە سێیەری بەرهەمەكانیدا پەنجە بخاتە سەر هەموو ئەو ئازارو گەورەیانەی مرۆڤایاتی ولە ئۆتێلۆدا توانی بەرەی خێر وبەرەی شەڕ خۆشەویستی رق بەیان بكات .راستە شكسپیر و بە شێوەی فیزیكی وجەستەی مردوە، بەڵام شكسپیر بوونی هەیە لە خزمەت كردنی مرۆڤایەتی لە هەموو روویەكەوە و زیندووە.

سەرچاوەكان بە سوپاسەوە؛

1 ئۆتێلۆ ؛ نووسینی ولێم شكسپیر ئەحمەد سالار كردویەتی بە كوردی 1978 ز .

2 ولیام شكسپیر ؛ ویكپیدیا سەرچاوەیەكی زانست وزانیاری گەورە.

3 كتێبخانەی كوردی.

4 هەندێ سەرچاوەی خوێندنەوەی تر لە رۆژنامەو گۆڤارەكاندا.

5 سینۆهە ؛ پزیشكی تایبەتی فیرعەون نوسینی؛ میگافالتاری

وەرگێرانی؛ سەیدا شێخ زرار